

MERKLIN TÍMEA

Ahol a tűfestő kármeliták,

Szent Teréz lányai nyugszanak

A KÁLVÁRIA TEMPLOMHOZ KAPCSOLÓDÓ ZÁRDA
KRIPTÁJA MÁR NEM CSAK AZ APÁCÁKÉ

A szombathelyi Kálvária templomhoz tartozó kriptá eredetileg a XX. század elején hozzáépített kármelita zárda lakóinak temetkezési helye volt, kizárólagosan. Az 1980-as években nyitották meg a külvilág számára, azóta más egyházi és világi személyek is temetkezhetnek ide. Itt nyugszik az apácák mellett Premayer János, a Szentkereszt lelkeszség első lelkesze; a jogtudós és számos közéleti szerepet is betöltő dr. Tauber Sándor pápai prelátus, püspöki helynök, vatikáni kánonjogi tanácsos; a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola legendás oktatója, dr. Kiss Gyula; az USA-ban élt, de holtában hazatért atomkutató Szirmay Gyula; és itt van a kriptahelye a többgenerációs szombathelyi ügyvéd famíliának, Sárayéknak is.

A kápolnaként is emlegetett kis templom épülete az 1700-as évekből való lehet, a jelenlegi ismeretek szerint először 1730-ban tettek rá írásos utalást. Szent Kereszt tiszteletére emelték a dombtetőn, többször is átépítették, mai címe egykori lakói után: Kármelita utca 1. A hozzá felvezető út mentén stációk találhatók, ezért Kálvária templom néven vált ismertté. Ezek a stációk korábban a Perint patakgig elterülő mezőn álltak, az 1800-as évek végén hozták fel őket ide a dombra.

A kármeliták dr. István Vilmos püspök idején, 1905-ben kértek letelepedési engedélyt Szombathelyen, a Kálváriánál lévő, egyházmegyei tulajdonú, városi kezelésben lévő földrészen, amit dr. Stadler Izidor ügyvéd egészített ki: a tervezett zárdával szomszédos ingatlanából 240 négyzetméternyi területet ingyenesen átengedett a nővéreknek a nemes célra tekintettel.

A zárda tervezetét 1905 májusában Csukovits József lazarista atya, az apácák igazgatója mutatta be a megyéspüspöknek, aki jóváhagyta a tervezetet. A város támogatta a kármeliták letelepedését, hiszen a gondjaikra bízhatta a Kálvária kápolnát. A rendezése Metzner József kőművesmestert bízta meg az építéssel. A templomhoz kapcsolt zárdaépület egy év alatt elkészült, a kármelita nővérek a következő év nyarán már el is foglalták új helyüket. A Szombathelyi Újság lelkesen üdvözölte az apácákat, örömmel tudósított bevonulásukról, fogadtatásukról a vasútállomáson, ahol a város előkelő hölgyei várták őket, társadalmi szempontból igyekezve megfelelni annak, hogy a rend tagjai is főleg előkelő családok lányai voltak. 1906 őszén elkészült a zárda vízvezetéke és a csatornázás is, majd a ház pincéjét alagsóvezették a talajvízproblémák miatt. Közben kialakították a rendtagok számára – az imatermük alatt – a kriptát, és benne az elfalazható fülkéket.

A temetkezési helyet úgy alakították ki, a kármelita rend szigorú szabályainak megfelelően – a szemlélődő életmódot folytató, önmaguk tökéletesítésével foglalkozó apácák nem hagyhatták el a kolostort, még holtukban sem –, hogy még a temetkezést is a falakon belül tudják lebonyolítani. Kísérőnk Horváth József atya, aki 2001-től a megtisztelő pápai preláthus címet viseli, megmutatja, hol volt a kriptá eredeti bejárata: a mostani déli fekvésű ajtóhoz képest az építmény bal oldalán. A temetkezési helyet zárt folyosó kötötte a kolostorral, amelynek oldalában a befalazás ellenére még jól látszik a régi ajtó helye. A konstrukció azt a célt szolgálta, hogy az apáca örök álmra térvén se érintkezzen a külvilággal.

A Berzsenyi Dániel Könyvtárban mikrofilmen megnézegethető korabeli lapok egyikéből, a Vasvármegyéből kiderül, hogy a városban nem egyöntetű szimpátiával fogadták a Szombathelyre betelepülő kármelitákat, működésükön a társadalmi hozzájárulást, „hasznosságot” kérve számon egy olyan történelmi helyzetben, amikor – velük szinte egy időben – épp a domonkos női szerzet is letelepedési engedélyt kért Szombathelyen. Nevelésügyi szempontból komoly értéket, felsőbb leány iskolát hoztak a városba, amikor a meglévő polgári leányiskola már nem volt elég. Miközben a domonkos nővérek iskolát és óvodát működtettek, vagyis „volt miért befogadni őket”, a kármelita apácák látszólag csak a világtól való elvonulásuknak, a belső hitéletüknek építettek zárdát. A Vasvármegye szerzője azt a következtetést vonta le, hogy rájuk „a városnak szüksége nincsen”. Majd hozzáfűzte, különösen arra nincs szükség, hogy a város áldozatokat is hozzon letelepítésük érdekében. Úgy vélte, már elég vallási jellegű intézmény működik Szombathelyen.

Replikázott ezzel a Szombathelyi Újság, kifejtve, hogy a katolikus női szerzetesrendek milyen eredményesek a közművelődés, a társadalom irányítása és az erkölcsök nemesítése terén. Publicistájuk újra felvetette lapjuk első oldalán a már a Vasvármegye által is címdalonn közölt kérdést: „Kell-e két apácázárda?”, és arra vezette az olvasót, hogy az tud megfelelni erre, aki körülnézve látja „a sok hangosan kiáltó társadalmi szükségletet és az erkölcsi nyomorúságot”. Leszögezte, hogy a laptárs okfejtésének a kiindulópontja is téves: a kármeliták a várostól sem ingyen telket, sem áldozatokat nem kérnek. A kápolnával összekapcsolt zárdájuk a Kálvária telkén egyházi birtok, a város csak kezelője. A terület adományozása az egyházi főhatóság jogkörébe tartozik. Kifejtette, hogy a kármeliták nem adományt kérnek, hanem adni akarnak, azt kérik, hogy engedje meg a város, hogy a kápolnát ők gondozhassák, saját költségükön felszerelhessek, és istentiszteletek céljára felhasználhassák. Ez a szerző oda jutott, hogy a város részéről nincs áldozat, épp hogy megkönnyítik a terhet, enyhítenek a gondjain.

Ha a kármelita zárdá „társadalmi hasznosítását” vehetjük nézőpontul – mint tette egykor a Vasvármegye –, akkor ennek csaknem százéves kifutása volt, hiszen a rendház átalakításával és kibővítésével jött létre negyed századdal ezelőtt, 1992-ben a Katolikus Továbbképző Intézet, majd a jogutód Martineum Felnőttképző Akadémia, amelynek Horváth József atya volt az alapító igazgatója 2010-ig, nyugállományba vonulásáig. 1977 óta dolgozik itt a Szent Kereszt Lelkészségen, épp 40 éve. Minden átalakítás, vagy mondjuk így, „hasznosítás” az ő vezetésével és koncepciójával történt.

A Martineum külföldi támogatásokból épült – ahogy József atya fogalmaz: „égből pottyant adományokból” -, amiket ő gyűjtött össze, annak eredményeként, hogy elképzelése nemzetközi szinten is támogatott volt: a rendszerváltáskor a nyugati egyházmegyék, szervezetek, püspökségek nagy összegekkel támogatták az itteni építkezést. Az akadémia három részből áll: konferencia, szálloda, étterem.

Az átalakított és kibővített zárdaépület „hasznosulása” kétségbevonhatatlan, de más jellegű, mint ami a kármelita rend célja volt. Szent Teréz lányainak tevékenysége ugyanis egyáltalán nem volt haszontalan, csak a kortárs civileknek nem nagyon lehetett rálátása, milyen értékeket hoznak létre a zárt falak között az egyházmegye számára. Az utókor azonban nagyra értékeli azt a sok szép kézimunkát, ami tőlük kikerült: művészi szintű alkotásokkal gazdagították Vas megye templomait. A kármelita apácák ugyanis a tűfestés mesterei voltak, selyemmel hímeztek, csillogó szép képeket kialakítva a zászlókon, miseruhákon, palástokon és vállterítőkön. A díszítés módja a kopt keresztényekhez nyúlik vissza, a technika már a Kr. u. 4. század óta hagyományokkal bír, a reneszánsz idején megerősödött. A tűfestés Magyarországon csak a XX. század elején terjedt el, és az egyik fontos hazai műhelye épp a Szombathelyre költözött kármelita nővérek zárdája volt. Itt készültek a Szombathelyi Egyházmegye plébániáinak ma is meglévő tűfestett műtárgyai, amelyek a templomok nyilvántartott „szent dolgai” közé tartoznak.

József atyától megtudjuk: varrták is a miseruhákat, gyönyörű darabokat, aztán díszítették tűfestéssel, ezen kívül ostyákat sütöttek a Szombathelyi Egyházmegye számára. A kármeliták a kolduló rendekhez tartoznak, könyöradományokat fogadtak el, de az nem volt elég. Bevételekre volt szükségük, így a rendház részben ostyasütésből, varrásból, tűfestésből tartotta fenn magát.

Állunk az őszi napsütésben a mai kriptabejáratnál, nézzük, ahogy a kívülről piros burkolótéglával díszített apácazárda előrésze bekapcsolódik a Kálvária templom hátsó falába. Felidézzük a kármelita rend szigorúságát, zártságát. A külvilágtól elzárt klauzúrába – amely a szellemi és erkölcsi tisztaság megtartását szolgálta – a nővéreken kívül csak külön püspöki engedéllyel tehették be a lábukat a gyóntató papok, a házi orvos, a házi cselédek és a javítómunkások, illetve a királyi család tagjai.

Az apácák puritán körülmények között, minden kényelmet nélkülöző módon laktak, nem hagyhatták el a zárdát, a kapcsolatot is csak közvetítőkön keresztül tartották a világgal. József atya elmeséli, hogy a zárdafőnök asszony teljesen lefátyolozva beszélt például azzal az emberrel is, aki beszerezte számukra az élelmiszert, és komoly sűrű vasrostélyos választotta el az apácákat még a gyóntató paptól is. Szabad levegőre is csak a rendház körülkerített udvarára mehettek ki. 1908-ban elhunyt a kápolnát őrző remete – a kármeliták vele együtt kapták meg a területet, vállalva gondozását –, ekkor az apácák engedélyt kértek a remetelak lebontására, és a szabaddá vált területen egy park kialakítására. Így lett egy – az egyetlen – hely a szabadban, ahova kimehettek a négy fal közül. Ekkor már két éve itt laktak.

József atya felidézi: 6 nővér jött Sopron-Bánfalváról 1905-ben, mikor internálták őket Nyíregyházára az 50-es években, 16 főt vittek el. Nem lehetett látogatni őket

sem életükben, de a haláluk után sem. A kriptájuk ezért a kolostor 80 négyzetméteres imaterme alatt épült meg hasonló méretben, oly módon, hogy a külvilág elől teljesen zártan tudták lebonyolítani a temetést egy folyosón keresztül. Kripta megnyitása József atya itteni munkálkodása alatt, a 80-as években történt: odabent átrendezték, megnyitották kifelé, és értékesítették az urnahelyeket. A bevétel a templom javát szolgálja. Így lehet, hogy ma már mások is temetkezhetnek ide.

Lemegyünk a lépcsősoron kriptába, a nyitva hagyott ajtón beárad a fény. Határozottan kellemes és barátságos a forduló előtti első rész, amelyben urnafülkéket alakítottak ki, sok üres is van még.

A bejáratnál balra József atya megmutatja Szilay Gyula (1932–2002) atomkutató nyughelyét, aki az USA-ban dolgozott, atomreaktorok építésével foglalkozott, felesége Angler Ilona (1933–2016) volt, aki halála után a templomra örökségi részt hagyományozott. Szilay eredeti nevén Schramek Gyula, akinek édesapját szintén Schramek Gyulának hívták, édesanyja pedig a szombathelyi születésű Sebestyén Mária, akik 1928-ban házasodtak össze, három gyermekük volt.

Itt nyugszik dr. Kiss Gyula (1921–1986) neves szombathelyi tanár, népművelő, művelődéstörténész, aki a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola legendás hírű oktatója volt, így Szombathelyen, sőt az egész Dunántúlon sok tanítványa, széles tisztelői köre van. A szülőföld és a népi kultúra szerelmese volt, „magyarsággondolatait”, a helyi értékek kutatását és megbecsülését közvetítette tanítványai számára. Jól ismerte a régió művelődéstörténetét, Vas megye kultúrtörténeti értékeit, honismerettel, műemlékvédelemmel foglalkozott, megye- és országjáró túrái növedékei szerint felejtethetetlenek voltak. A „köz” nemes szolgálata jegyében szervezte az életét, a tanárság és a népművelés kettős elhivatottságában élt, a hazai népművelőképzés egyik úttörőjeként tartják számon. Egykori diákjai mesélték róla, hogy „lelkesedésével, okos ötleteivel, szellemességével, furfangjával, dörgedelmeivel cselekvésre, alkotásra, a jóra, a többre törekvésre ösztönzött”.

A szombathelyi Faludi Ferenc Gimnáziumba járt, aztán a budapesti tudományegyetemre, Eötvös-kollégista volt, magyar–német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett, majd bölcsészdoktor lett. Tanári pályája a budapesti Evangélikus Gimnáziumból indult, majd a Szombathelyi Tanítóképző Intézetben, később a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán folytatta. Számos kulturális kezdeményezéseinek egyike a Vasi Szemle 1958-as újraindítása volt, kezdetben szerkesztette is. A „páveli hagyományokból” – Pável Ágoston jegyezte főszerkesztőként a lapot 1933-tól 1944-ig, kényszerű felfüggesztéséig –, továbbítve a szülőföld szeretetét, a magas színvonalú tudományosságot. Azt a célt követte, hogy a folyóirat váljék Vas megye állandó tudományos orgánumává, és országos szinten is méltó elismerést vívjon ki magának a kulturális decentralizáció jegyében. Mindig szellemi pezsgést generált maga körül, folyamatosan kereste azokat a partnereket, akikkel gyarapíthatta Vas megye kulturális életét. Még életében Pável Ágoston Emlékplakettal tüntették ki. Halála után emléktáblát kapott a tanárképző főiskolán (ma ELTE Savaria Egyetemi Központ), máig működik a Vas megye kulturális értékeinek védelmére, közművelődésének szolgálá-

tára és pártolására szerveződő egyesület, amit róla neveztek el. A Dr. Kiss Gyula Egyesület a Magyar Kultúra Napja alkalmából minden évben Közösségi Kultúráért díjat adományoz az arra érdemeseknek.

Jobbra lent dr. Hende Tamás (1933–2014) és felesége Kálmán Éva (1935–2010) kriptahelye, ők voltak a szülei dr. Hende Csabának, aki jogász, ügyvéd, politikus, Szombathely országgyűlési képviselője, korábban honvédelmi miniszter, jelenleg a parlament törvényalkotásért felelős alelnöke.

A kripta bejáratával szemközti falon találjuk „a kármelita zárda jótevőjének” mellszobrát és sírhelyét: dr. Tauber Sándor (1868–1936) püspöki helynök, pápai prelátus, tb. olvasókanonok volt, Géfin Gyula kortársa, aki úgy emlékezett rá, mint a szombathelyi egyházmegye egyik legkiválóbb papjára. Tauber Sándor Pápán született, de gimnáziumba már Szombathelyen járt. Korán felfedezték kitűnő tehetségét, ezért Hidasy Kornél püspök Bécsbe küldte tanulni, ahol a Pázmáneum növendékeként teológiai tanulmányokat folytatott. 1891-ben szentelték pappá. Előbb udvari káplán volt Szapáry grófnéknál Muraszombaton, majd 1891–1985 között Gyanafalván káplánkodott. 1895 januárban a püspök kinevezte a szeminárium lelki igazgatójává, augusztusban pedig az egyházjog és az egyháztörténelem tanárává. Nagy tudással és szeretettel tanította a kispapokat 29 éven át. 1902–1912 között a szeminárium igazgatója volt, sikertelenül megerősítette az intézet anyagi helyzetét. Mikes János gróf felismerte Tauber Sándor értékeit, így mindjárt püspökségének első évében kánonokká, és egyben szemináriumi rektorra nevezte ki. Rektorként nagy körültekintéssel és bölcsességgel vezette a szemináriumot a világháború és a forradalmak idején. 1918-tól a püspöki szentszék elnöke lett, 1925-ben pápai prelátus, 1933-ban általános püspöki helynök lett. Példás papi életet élt. Munkatársa volt az eucharisztikus lapoknak, részt vett az eucharisztikus világkongresszusokon: Bécsben, Máltán, Amszterdamban, Chicagóban, Sidney-ben, Karthagóban, Dublinban és Buenos Aires-ben. Rendszeresen jelentek meg cikkei hazai és külföldi lapokban, a Szombathelyi Újságot egy ideig szerkesztette is.

Tauber Sándor ismert tudós ember volt. Négy kiadást ért meg főiskolai használatra írt egyházi tankönyve, a „Manuale Juris Canonici”, az új egyházi kódex megjelenéséig minden magyar hittudományi főiskola ezt használta. Dicsérték az előadásmód világosságát, szabatosságát, arányosságát, a magyarországi viszonyok különös figyelembe vételét, ugyanakkor a római egyházi dekrétumokkal való lépéstartást. Tauber Sándor egyházi felkészültsége, világlátottsága, nyelvismerete (német, francia, angol, olasz) alapozta meg, hogy István Vilmos püspöksége idején őt választották a monarchia vatikáni kánonjogi tanácsosává.

Közéleti tevékenységének fontos mérföldkövei voltak, hogy 1900-tól elnöke, majd díszelnöke lett a Szent Vince Egyesületnek, részt vett a Katolikus Kör megalapításában, amelynek társelnöke volt. Részt vett a Vas megyei Múzeumbarátok Egyesületének megalapításában. Jótékonyágáról tanúskodik a Székesegyház Sándor-harangja, legszebb kelyhe, a Tauber-kehely, a szemináriumnak adományozott kelyhe és különböző alapítványai.

A kármelitákkal jó kapcsolatot ápolt, ő is ott volt a Szombathelyi Egyházmegye vezető papjai között, amikor felszentelték a zárdát és azzal együtt a kálvária templom új oltárát, amikor az apácák megérkeztek a városba. Kívánsága szerint helyezték a kármeliták sírboltjába.

Szintén a bejárattal szemben találjuk dr. Török Gyula (1876–1940) magyar királyi rendőrfőtanácsos emléktábláját, aki a feleségével, Kiss Imre Máriával (1866–1949), és annak testvéreivel, Kiss Lajossal (1860–1883), Kiss Ernővel (1869–1894) együtt nyugszik.

Török Gyula rendőrfőtanácsos Kaposváron született, Pozsonyban érettségizett, majd államtudományi és jogi doktorátust szerzett Budapesten. 1905-ben mint rendőrbiztos került Szombathelyre, ahol eleinte a közegészségügyek intézésével bízták meg, majd később rendőrfogalmazó lett. Később a veszprémi főispán távirati meghívására elfogadta az ottani főkapitányság vezetői megbízását. A rendőrség államosításával visszakerült Szombathelyre. Ezután a belügyminisztériumba osztották be, majd 1922-ben rendőrtanácsosként helyezték vissza Szombathelyre, a következő évben rendőrfőtanácsossá léptették elő. 1925-ben ideiglenesen nyugdíjazták. Kiváló szolgálatainak elismeréséül két jubileumi éremmel és a katonai éremmel tüntették ki. A kommün alatt letartóztatták, súlyosan bántalmazták és halálra ítélték. A sok izgalom megtörte, hosszabb ideig kórházban ápolták. Kiváló munkatársa volt a rendőrségi szaklapoknak, sokat dolgozott a városi rendőrség államosítása körül. Élénken tevékenykedett a hadikölcson valorizációs mozgalomban, az árfolyamcsökkenés okozta veszteség megszüntetésén, közéleti szerepeket vállalt, tagja volt társadalmi egyesületeknek, testületeknek.

József atya elmeséli, hogy e lejárattal szembeni falban volt a kármelita apácák koporsós temetkezési helye, amit a kriptá rendezésekor felszámoltak, és a maradványokat a falmélyedésben látható márványtábla mögött gyűjtötték össze egy csontkamrában. A vésett, arannyal festett betűk nyolc apáca emlékét örökítik meg, nevük előtt a nagy betűk – SR. M. – a „soror mater” rövidítése (azt jelenti nővéranya, ez a megnevezésük a rendben). SR. M. Stephania Nagy (1886–1921), SR. M. Angelica T. Szabó (1899–1938), SR. M. Agnes Bartol (1894–1929), SR. M. Elisabetha Walterskirchen (1838–1922), SR. M. Varga Mária Anna (1896–1978), SR. M. Teresia Bohlein (1870–1948), SR. M. Antónia Bertalan (1892–1934), SR. M. Marthae Jahrits (1893–1917). A keresztnévük a szerzetes rendekben szokásosan felvett név, a kilétükről nem sokat tudunk. Az emléktábla évszámaiból látszik: közülük az első apácát 1921-ben temették el. Felidézve a korabeli krónikákat, valószínűsíthetjük, hogy ezek a nővérek nem a Sopron-Bánfalváról 1905-ben érkezett, Szombathelyen zárdát alapító, és a rendtagságot itt helyben tovább bővítő apácák lehettek, hiszen őket az egyik helyi lap szerint 1911-ben elhelyezték Budapestre, és más kármelita nővéreket hoztak a helyükre. Tehát az 1911-ben érkezett apácák lehettek azok, akik itt 1921-től kezdődően elhunytak.

A Vasvármegye írta meg az 1911-ben történt esetet: egy szombathelyi korcsmáros apácának adott mostohalányának elege lett a zárdá rideg falaiból, nem akart többé

elzárva élni a világi örömeiktől, ki akart lépni a zárdából. Távozni készült, de a nővérek mindent megmozgattak, hogy visszatartsák. A lap értesülése szerint, azt beszéltek a városban, hogy az apácának sok pénze volt, 40-50 ezer korona, félő volt, hogy távozásával ez nem marad a rendre. Így volt-e valóban, nem tudni, de annyit a hírlap biztosan állít, hogy az apáca végül kilépett a rendből, és a többi kármelitát áthelyezték Szombathelyről a fővárosba a főnöksasszonyokkal együtt.

Egy levéltáros forrásanyagból viszont ismerős lehet a kripta márványabláján egy név: Walterskirchen, aki valószínűleg nem vett részt a nevelő célzatú lakóhelycserében: lévén beteg és öreg, valószínűleg itt hagyták, és nem vitték el Budapestre Mária Erzsébet Johanna Walterskirchent, aki a csontkamra márványabláján SR. M. Elisabetha Walterskirchen (1838–1922) néven szerepel. Ekkor már nem ő volt a zárda-főnök. Walterskirchen, civilben bárónő, kezdeményezte a szombathelyi zárdaalapítást, és az első években ő vitte a házfőnökséget. De idős volt, gyakran betegeskedett, és mikor 70 éves lett, a püspök 1908 júliusában M. Ignatia nővért nevezte ki főnöksasszonynak, a rendház lakóinak figyelembe vételével. (Akkor még csak hat apáca volt itt, ezért nevezte ki vezetőjüket a püspök, ha lettek volna legalább heten, választhattak volna maguk közül.) Ignatia nővér lehetett az, akit a fővárosba áthelyeztek a többiekkel együtt.

Walterskirchen bárónő céljait megismerve arra is választ kapunk, miért jöttek a kármeliták Szombathelyre. Azért szándékozott a németajkú Sopronból a vasi megyeszékhely irányában terjeszkedni, és itt is létrehozni egy kármelita kolostort, mert sok apácának jelentkező lányt a német nyelvtudás hiánya miatt nem tudtak felvenni a rendbe. Ezért volt szükség egy közeli magyar ajkú településre, s a választás Szombathelyre esett. A tervet gyorsan, komoly kölcsönök felvételével – Eszterházy Miklós herceg közbenjárásával és kezességével – végrehajtották, a szombathelyi kármelita zárda alapítólevele 1906 júniusában kelt. A közösség élén álló vezető személy dr. István Vilmos lett, miután a győri püspök nyilatkozatában beleegyezett, hogy az apácák elhagyhatják az egyházmegyéjét.

Balra fordulunk a kripta oldalfolyosóján, József atya a belső részben megmutatja még két apáca (egymáshoz közeli) nyughelyét, amelyeket nem bolygatott meg a kriptarendezés: SR. M. Stepania Harci (1902–1949) és SR. M. Cherubina Figura (1892–1945) földi maradványait meghagyták az eredeti koporsós temetkezési formában.

Itt a kripta belső részében nyugszik Premayer János (1913–2002) pp. tanácsos, tb. kanonok, a Szent Kereszt lelkészség első lelkésze is, kint az első traktusban a szülei kriptahelyét láttuk: Premayer János (1886–1977) igazgató tanárét és feleségét, Benke Ilonáét (1888–1965).

Premayer János (1913–2002) a Szentkereszt lelkészség első lelkésze Szombathelyen született, pedagógus családban. Édesapja tanár volt – Kismartonból költözött ide, mert itt talált megélhetést –, édesanyja tanítónő, a nővére zenetanárnő, ő a papi hivatást választotta. Ahogy ő fogalmazott: „A tanítás a vérünkben volt.” A számkivetettség éveiben is talált utakat a hívekhez, alkalmakat papi hivatásának gyakorlá-

sára. Az életrajzából tudjuk, hogy felszentelése után Ikerváron a Jópásztor Nővérek-nél bukott lányoknak tanított hittant. Később a szombathelyi püspöki iskolában oktatott néhány évet, de amikor a hatalom a meggyőződésükhöz ragaszkodó papokat üldözni kezdte, őt is félreállították. Az 50-es évek elején tudatták vele: Szombathelyen nem lesz többé plébános. Előbb Ikervárra, aztán a Zala megyei Salomvárra helyezték. Ezekben a községekben még villany sem volt, a sáros utakon hetente 42 kilométert gyalogolt gumicsizmában. 1956-ban ő bújtatta el a templomban a tanácselnököt, hogy a dühödt tömeg fel ne koncolja. Ezután a papi otthonba helyezték gondnoknak. 43 éves volt ekkor. A krónika feljegyezte róla, hogy egész addigi életében még egy pár cipőfüzöt sem vásárolt, pénzzel, élelmiszerral nem tudott bánni, annyira beletanult, hogy 37 éven át végezte ezt a munkát. Közben misézhetett, gyónathatott, megfordult a nagytemplomban, Kámonban, csak önálló plébániát nem kapott. Sokat jelentettek számára a húsvéti lelki gyakorlatok. Hívták sokfelé, így bejárta az egész egyházmegyét. Megegett, hogy egy nap négy beszédet mondott.

1994-ben, 81 éves korában költözött az annunciáta nővérek Horváth Boldizsár körúton lévő rendházába, amit 1991-ben ő vett át lakottan, elvadult kerttel, az udvaron megmaradt bombatölcsérral. Naponta mondott misét a zárdatemplomban, vasárnap kétszer is. A rendszerváltás után helyreállított kápolnába nemcsak a nővérek jártak, sok hívőt vonzottak bölcs beszédei. Vasmiséjét 2001. június 24-én mondta a Kálvária-templom mögötti kertben, ahol papi hivatásának 50. és 60. évfordulóját is ünnepelte. A szónoka akkor is dr. Seregély István egri érsek volt, akárcsak az 5 és 15 évvel azelőtti jubileumi alkalmakkor. Premayer János a következő évben, 89 éves korában elhunyt. A Kálváriához tartozó kriptában helyezték örök nyugalomra, ahol az első lelkésze volt, és ahol pályájának fontos ünnepeit tartotta.

Itt, a kriptá belső részében van a neves Sáráy család sírhelye is. A ma Szombathelyen élő és praktizáló leszármazottjukat, a szintén jogvégzett dr. Sáráy Andrászt kértük, meséljen a többgenerációs ügyvéd famíliáról.

Dr. Sáráy Gyula (1903–1985) ügyvéd, a nagyapa még Kismartonban született, Lischtsheidl vezetéknevéről magyarosított Sáráy-ra. Szombathelyre kerülve ismerkedett meg dr. Schäffer Gizellával, aki Szegedről került a vasi megyeszékhelyre, természetrajzból doktorált. Az ő családja 1934-ben magyarosította a nevét Sáráy-ra. Dr. Sáráy Gizella (1909–1997), a nagymama, biológia szakos tanár volt, ásvány-, növény- és állattannal foglalkozott, a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban és a Rudas László Közgazdasági Szakközépiskolában (a mai SZOSZSZC Horváth Boldizsár Közgazdasági és Informatikai Szakközépiskolában) tanított. Gizella nagymama testvére, dr. Sáráy Julianna (1912–1983) is a Kálvária kriptájában van elhelyezve, ő országos szinten elismert pedagógus, pszichológus volt, gyermeklélektanl foglalkozott.

Dr. Sáráy Gyula a bírósággal szemben, a Szily János utca 12. szám alatt működtetett ügyvédi irodát, cégtábláját az unoka örzi saját ügyvédi irodájának belső falán, tiszteletből. Amikor a nagyapa Sáráy Gyula kezdte a pályáját – az ügyvédi kamara adatai szerint 1932-től volt nyilvántartásban – még csak nagyon kevés ügyvéd volt Szombathelyen, ezért a gyakorlati jog területén mindennel foglalkozott, a földhivatali

bejegyzésektől a válóperekig. Jó kapcsolatot ápolt Kovács Sándor püspökkel, akitől a családnak több levele van, amelyben köszönetét fejezi ki számukra az egyházmegye szolgálataért. Ő és a felesége sokat segítettek a székesegyház bombázás utáni helyreállításában – amint minden szombathelyi polgár úgy segített, ahogy tudott –, a tanárnő Gizella megtanult koszorút kötni, és a koszorúkat más asszonyokkal együtt árusították, a bevételt pedig a templom javára adták. Az unokától megtudjuk: a nagypapa kiérdemelte a „méltóságos” címet, de nem különböztette meg az embereket társadalmi rangjuk szerint, számára a sarki gesztenyesütő ugyanolyan volt, mint akár egy vezető beosztású orvos.

A fia, dr. Sárny Ferenc (1940–2014), András édesapja is ügyvéd lett, vállalati jogtanácsosként dolgozott, 1988–89-ben aktívan részt vett a cserkészlet újjáalakításában, nyugdíjazása után nyitott irodát a városban. Visszavette a család eredeti nevét: dr. Lischtscheidl-Sárny Ferencnéként látjuk a sírhely feliraton is. Feleségét, dr. Lischtscheidl-Sárny Ferencné (1941–2016) híres gyermekgyógyászt azonban a leánykori nevén ismerték a városban, dr. Sztatényi Margitról, Margó néniről sokan szeretetéről és hálájáról árulkodó cikkek jelentek meg. Dolgozott a szombathelyi Markusovszky kórház gyermekosztályán, 1973-tól Százhold városrészben, a Gábor Áron utcai orvosi rendelőben gyermek-háziorvosként, 31 év után adta át a stafétát. 2003-ban a kórház Tiszteletbeli Főorvosa kitüntető címet adományozták neki, életművének elismeréséül Frank Kálmán-émlékplakettet kapott. Két fiuk született, mindkettő ügyvéd lett: dr. Sárny András (1975–) polgárjoggal, dr. Sárny Balázs (1978–) gazdaságjoggal foglalkozik Szombathelyen napjainkban.

Amint dr. Sárny Andrásról megtudjuk, az eredeti családi sírhely a Szent Márton úti temetőben volt, valószínűleg akkor alakították ki kriptahelyet a Kálvárián, amikor az a 80-as évek közepén nyilvánossá vált a világiak számára is. Sárny ügyvédék urnafülkéje fölött a Lischtscheidl-család sírhelye található.

Felmegyünk a lépcsőn, ki a kriptából a napfényre, elköszönünk József atyától, aki végezetül elmondja, hogy ma a karmeliták hazai központja Pécs mellett, Magyarországon van, mostanában megint gyarapszik létszámában e szemlélődő női szerzetesrend, mert a főnökasszonyuk, Jeges Mária vonzóvá tudta tenni ezt az életpályát a lányok számára.

Rálátunk a városra, ha körbetekintünk a Kálvária-dombról, amely a régmúlt egy emlékét is magába zárja, e domboldalban lehetett az ókori Savaria teátruma. A földrajzi adottság egy másik történelem mélyére nyúló vonatkozást is megidéző. Nem véletlenül itt, a településközpont nyüzsgésétől távol eső, nyugalmas, évszázadok óta megszentelt helyen építették zárdájukat a kármelita apácák: befelé fordulásukhoz, imáikhoz, a csendet egymás közt is megtartó életükhöz ideális volt. Nemcsak azért, mert nem volt olyan társadalmi szerepvállalásuk, mint a domonkos nővéreknek, akiknek küldetése volt az oktatás, és ezért a belvárosba települtek, közel az emberekhez, hogy minél hatékonyabban gyakorolhassák, hanem azért is, mert a város nyugati peremén lévő kis magaslat utalt a szentföldi Kármel hegyére, amelyről rendjük a nevét kapta. A hegy szimbolikus értelemben a transzcendens világ felé fordulást is jelenti: közelebb lenni Istenhez.

Felnézünk az égre – szemben a kápolnánál 56, oldalt a stációknál 40 lépcsőfokkal –, a dombról közelebb van. Ezt választották életükhöz és halálukhoz Szent Teréz nővérközösségének tagjai.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- A karmelita nővérek zárdája.* In: Szombathelyi Újság, 1906. 24. sz. 2. p., 22. sz. 3–4. p.
- A karmelitákat áthelyezték.* In: Vasvármegye 1911. 224. sz. 6–7. p.
- Arckép Dr. Szlatényi Margit.* In: 100Hold Harsona, 2010. szeptember 8. p.
- Dr. Notter Antal: *Manuale juris canonici. Continuo respecta habito ad Hungarian. Auctore Alexandro Tauber. editio quarta. Sabariae (Szombathely) in Hungaria. 1912.* In: Vasi Szemle, 1990/ 3. 348–372. p. (=Katolikus Szemle, 1912. 26. évf. 780–781. p.) Könyvismertetések, bírálatok
- Dr. Sárny András ügyvéd szóbeli közlései családjáról 2017. október 19-én
- Karmelita apácák Szombathelyen.* In: Szombathelyi Újság, 1905. 11. sz. 1–2. p., 18. sz. 6. p.
- Karmeliták bevonulása.* In: Szombathelyi Újság, 1906. június 17. 2. p.
- Karmeliták zárdája.* In: Vasvármegye, 1905. 180. 3. p.
- Katona Attila: *„Minden esztendőben örömnapp az iskolák megnyitásának napja” – a leányoktatás dilemmái a 20. század elején Szombathelyen* In: Előadások Vas megye történetéről VI. / (szerk. Mayer László, Tilcsik György), Szombathely, MNL Vas Megyei Levéltár, 2015. 459–470. p.
- Kell-e két apácázárda?* In: Szombathelyi Újság, 1905. március 12. 1–2. p.
- Kell-e két apácázárda?* In: Vasvármegye, 1905. 55. sz. 1. p. 79. sz. 1–2. p.
- Magyar Katolikus Lexikon: Sárny Ferenc, 2017. In: <http://lexikon.katolikus.hu/S/S%C3%A1ray.html> (Letöltés: 2017. 10. 22.)
- Meghalt Kiss Gyula.* In: Vas Népe, 1986. 275. sz. 5. p.
- Melega Miklós: *A női szerzetesrendek megtelepedése Szombathelyen a dualizmus korában.* In: Előadások Vas megye történetéből – Szombathely, MNL Vas Megyei Levéltár, 2015. 431–458. p.
- Neves kortársakról.* Tauber Sándor (1868–1935) In: Géfin Gyula emlékezete, Szombathely, 2008. ACTA SAVARIENSIA 20.
- Pék Ciprián: *Dr. Szlatényi Margit (1941–2016).* In: Vas Népe, 2016. szept. 30. 61. évf. 230. sz., 5. p.
- Sárny (Lichtscheidl) Gyula: *Aki még beszélt a legnagyobb magyarral. Gróf Széchenyi István Vas megyében.* In: Vasvármegye, 1941. 74. évf. 272. sz. november 28. 4. p.
- Sárny (Lichtscheidl) Gyula: *Akik látták és ismerték a legnagyobb magyart. Gróf Széchenyi István Vas megyében.* In: Vasvármegye, 1941. 74. évf. 215. sz. szeptember 21. 5–6. p.
- Sárny (Lichtscheidl) Gyula: *Szombathely Vándor Kálmán regényeiben.* In: Írottak, 1944. 5. évf. 3. sz. 11–13. p.
- Sárny (Lichtscheidl) Gyula: *Városi közgyűléseink (Szombathelyen) 100 évvel ezelőtt.* In: Vasvármegye, 1943. 76. évf. 92. sz. április 23. 4–5. p.
- Sárny Gizella: *Szombathely gazdasági élete.* In: Kogutowicz Károly emlékkönyv. Szeged, 1939. 197–203. p.
- Sárny Gyula: *Tóth István (1861–1934).* In: Vasi Szemle, 1961. 1. évf. 1. kötet. 78–79. p.

- Schramek Gyula*, 2003. In: https://www.myheritage.hu/names/schramek_gyula (Letöltés: 2017. október 15.)
- Sill Aba Ferenc: *A tüflesztés műhelye Szombathelyen*. In: Vasi Szemle 2012/1. 36–38. p.
- Szombathelyi Egyházmegye: *Martineum* 25., 2017. In: <https://www.martinus.hu/hirek/7570/martineum-25> (Letöltés: 2017. október 13.)
- Tauber Sándor*. In: A Szombathelyi Egyházmegye Kincsei. Eiffel szombathelyen 130 éves a szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár teremkönyvtára – Időszaki kiállítás 2015. október 16. – 2016. szeptember 30.
- Tersztyánszky Krisztina: *Elkísérte útján a gondviselés. Tábori vasmise érseki közreműködéssel*. In: Vas Népe, 2001. 46. évf. július 21. 169. sz. 9. p.
- Tóth Gyula: *Kiss Gyula (1921–1986)*. In: Vasi Szemle, 1987. 2. sz. 277–278. p.
- Vasmegyei fejek*. Szerk. és kiad. Halász Imre, Szombathely, 1930.
- Sáray Julianna*, 2017. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1ray_Julianna (Letöltés: 2017. 10. 22.)
- Zsámboki Árpád: *Kiss Gyula emlékezete*. In: Vasi Szemle, 1997. 3. sz. 367–369. p.

